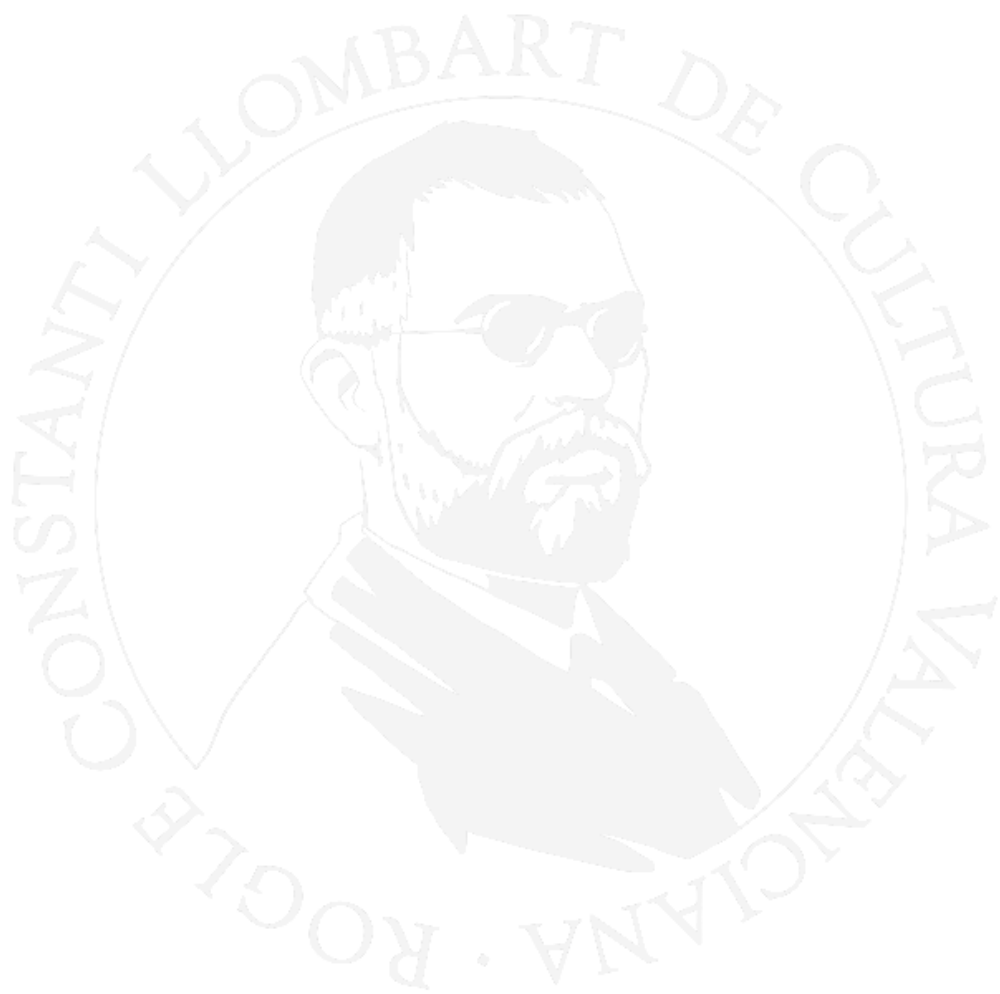

**El nacionalisme:
¿una opció valenciana?**

Rafel Medina i Ferrandis

Treball publicat en la revista *Cresol*, editada per Accio Bibliografica Valenciana, Valencia, any 2000. Revisat en juliol de 2016.

El nacionalisme: ¿una opció valenciana?

Rafel Medina i Ferrandis

Ad este la major pena li ha tocat:
es Judes Iscariot, de qui son cap
està en la boca [del dimoni], i cameja cabrejat...
Cant XXXIV La Divina Comedia

1. Nacionalisme: definició i aproximació històrica

Segons el pensament de la majoria de teòrics, no obstant a que l'existència de consciència de poble lligada a les particularitats ètniques, lingüístiques, religioses o polítiques es tan antiga com l'existència mateixa de l'home i les seues primeres organitzacions socials, el nacionalisme sorgí en Europa a la fi del segle XVIII gràcies a l'influència d'idees desenvolupades en les revolucions francesa i americana, com són els conceptes d'igualtat, llibertat, solidaritat i especialment el de sobirania popular, que posaren els fonaments al nacionalisme.

Dos visions, o dos cares de la mateixa moneda, han quedat en evidència des d'eixe moment, i mentres que alguns es centren en els aspectes negatius del nacionalisme en associar-lo al fascisme, el racisme o la xenofòbia, uns altres autors el vinculen estretament en la democràcia i el dret d'autodeterminació; exemples per a tots els gusts ne podem trobar en diferents èpoques i llocs.

Des del principi conve deixar clars, per a llevar foc a l'irracionalitat i apassionament que envolta al terme, alguns conceptes.

Començarem pel terme *Nacio*: els autors han fet diferències entre les idees de nació «cultural» i nació «política». F. Meinecke serà un dels primers autors en fer esta distinció; aixina, segons ell, la nació política naixeria en Europa com a una referència ideològica que faria més fàcil la vida de l'estat, que en absolut era conseqüència d'una realitat nacional preexistent. Este fenomen es extensible a la realitat americana, africana i asiàtica, a on es evident l'inexistència d'una homogeneïtat ètnocultural o lingüística prèvia. A lo llarg de tota l'història els processos de conformació d'estos estats han necessitat de la creació d'un nexe d'unió. En l'Antic Regim els recursos ideològics que asseguren l'unitat són del tipus de: fidelitat dinàstica, lligams religiosos, la tradició i la submissió per la força. Serà l'estat lliberal, des del seu origen, quan se desfa d'estos elements, el que crea el nou concepte d'estat basat en l'individu, en dignitat i drets intrínsecs, que es subjecte i no objecte de la nació, i el nacionalisme polític que sustenta esta unitat nacional. Com diu A. Cobban: «*La nació com unitat política, l'Estat, es una organització utilitària construïda per l'inventiva política per a la consecució de fins polítics incloent els econòmics. La política es el terreny de l'oportunitat i la mida del seu èxit es el grau en que les bases materials del benestar –lleï i orde, pau i benestar econòmic – són realitzades. La nació des d'una concepció cultural, pel contrari, es normalment vista com a una cosa bona en ella mateixa, un fet bàsic, un fet indefugible de la vida humana; els seus guanys estan en el terreny de l'art i la literatura, la filosofia i la religió*».

Este segon tipus de nació, de gran tradició alemanya, que tindria en J. G. Herder el seu primer gran teòric, està basada en la singularitat cultural d'una col·lectivitat, la qual s'estima el criteri l·legítim per a delimitar les organitzacions polítiques, perquè se creu indispensable

l'existència d'un estat propi que assegure lo que es considera essencial, aço es, la personalitat cultural diferenciada del poble.

Aixina puix, resumint, podem dir que existixen dos tipus de nacio que, a mes, conviuen generalment en un mateix espai geografic:

1) Nacio politica:

- a) Li dona orige l'estat lliberal.
- b) Es una construccio ideologica gratuïta.
- c) Crea un nacionalisme especific de tipo lliberal, a la mida del ciutada i no del particularisme etnic.
- d) L'individu es el subjecte i no l'objecte.
- e) Genera una societat homogenea i oberta.

2) Nacio cultural:

- a) Te el seu orige natural en una personalitat cultural diferenciada.
- b) Te per finalitat la defensa d'esta propia personalitat.
- c) Gust per la diversitat i per lo propi a cada poble.
- d) De base supraindividual. El protagoniste de la nacio es l'etnia.

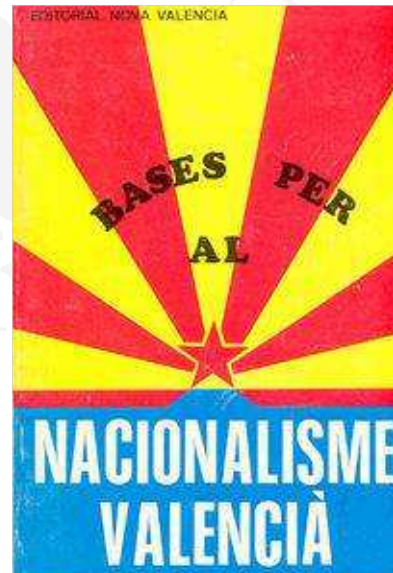
Donada esta primera classificacio respecte al tipo de nacions existents, anem a vore quins nacionalismes les sustenten. Si be el nacionalisme que te per fonament la nacio politica presenta un sentit eminentment funcional i pragmatic, el nacionalisme de les nacions culturals te una formidable capacitat d'adaptacio als nous temps i dificilment podem trobar un patro homogeneu. El nacionalisme, com a ideologia i moviment politic, es dificil d'emmarcar en una teoria explicativa de caracter global, aixina com analisar totes les possibilitats de nacionalismes: estatals, autonomistes, separatistes, violents, democratics, federalistes...

Analisarém per damunt com han intuint el problema del nacionalisme quatre grans estudiosos del tema que han influït decisivament en el discurs teoric.

Per a B. Anderson el punt de partida es la consideracio de la nacio com a una comunitat imaginada, caracterisada per la seua llimitacio espacial i per la seua aspiracio a la sobirania politica. El nacionalisme sera la força ideologica capaç de donar vida ad esta comunitat en el llarc proces que escomença per l'erosio dels antics referents unitaris com la religio, les llengües sagrades, i les velles monarquies. Entre estes noves nacions Anderson diferencia tres tipus:

- a) Nacionalisme «america»: acceptacio dels llimits geografics colonials i de la llengua de l'imperi.
- b) Nacionalisme «popular» europeu: vocacio populista i movilsadora en gran motivacio per les diferencies culturals.

c) Nacionalisme «oficial»: estats supranacionals que fomenten politiques uniformisadores sobre realitats diferents, que han perdut els lligams historics. Per eixemple politiques de «russificacio» en els dominis de l'antic imperi.

Portada de *Bases per al nacionalisme valencià*.

E. Gellner nega els postulats del nacionalisme cultural ya que per ad ell el nacionalisme es eminentment funcional. Desmitifica les idees propies del nacionalisme cultural en tant en quan es impossible crear tants estats com realitats culturals existents i estes estan basades en estereotips culturals que en bona mida son incompatibles en les pretensions del nacionalisme que les argüix. La necessitat del nacionalisme solament es descoberta pel capitalisme, mes en concret per l'industrialisme: *«El nacionalisme te un fondo arrelament en les exigencies estructurals distintives de la societat industrial. No es un moviment que siga fruit d'una aberracio ideologica ni d'un exces emocional... es ademes inevitable»*.

Per ad ell, es la força d'estes necessitats socials, i no la força de les realitats etniques o llingüístiques, la creadora de la nacio.

E. Kedourie, per contra, dona una explicacio historic-ideologica. Identifica el nucleu dur de la doctrina nacionalista: L'humanitat està dividida naturalment en nacions definides per uns criteris culturals que son l'unic suport adequat i llegal d'organisacio estatal. Per ad ell, la Revolucio Francesa, junt a les aportacions de la filosofia politica alemana, han sentat les bases del nacionalisme, que, no obstant, te en el principi d'autodeterminacio individual de Kant l'inici del proces, per a on discorre el posterior discurs nacionaliste de Herder i Fichte. La dinamica politica que genera el nacionalisme, per a Kedourie, estableix una distancia de fondo entre la llogica lliberal-democratica i la nacionalista.

Per ultim, I. Berlin dira que l'home pertany d'un modo natural a un grup, que faria incomprendible a l'home si l'obviarem. La realitat nacional es un organisme biologic a on prevaldrien els valors nacionals front als atres. El «nostra» sera l'argument mes significatiu per a defendre els modos de vida, les creencies o les politiques des d'una perspectiva nacionalista. El sentiment ferit es l'orige del nacionalisme com a resposta als atacs (de qualsevol tipo) a una societat tradicional, pero fara falta tambe un grup de persones capaç d'oferir una alternativa politica d'esta classe, favorida per la desaparicio de les velles jerarquies. Aixina puix, el nacionalisme se constituix com a la millor llegalisacio de l'estat existent, o el vehicul a través del qual els nous agents socials volen aplegar a la conquesta del poder, en forma preferent, pero no exclusiva, d'estat sobira. La versatilitat del concepte l'ha fet allinear-se tant en el lliberalisme democratic com arribar a amparar postures autoritaries i reaccionaries.

El fenomen nacionaliste relacionat en aquelles nacions sense estat ha fet que, a poc a poc, s'hagen establert una serie de drets inherents a les nacions, enteses estes con a realitats etno-culturals. El principi de les nacionalitats consagraria el dret de tota nacionalitat a dotar-se d'una organisacio politica propia. L'existencia d'una nacio cultural seria la diferencia significativa que generaria el posterior dret d'autodeterminacio. L'orige de la promulgacio d'estos drets està en el recolzament de les potencies occidentals a les nacions subjugades per l'imperi rus a partir de la primera guerra mundial. Sera sobretot Alemanya la que done impuls a la creacio de la Conferencia de Nacions Oprimides en Lausana, en 1916, i a la politica de proteccio de les minories, donant-li forma en els tractats de pau i en la Societat de Nacions.

Este dret d'autodeterminacio està reconegut pels tractats i convencions internacionals, pero d'una manera molt matisada, i pels texts i politiques de les Nacions Unides, sobre tot per als pobles colonisats o somesos a governs aliens o racistes; una atra cosa son les realitats nacionals dins d'estats poderosos i democratics. En estos casos si que hi ha pronunciaments sobre les proteccions de les minories culturals, drets que garantisarien l'autonomia cultural i inclus administrativa, pero no politica. Tots derivarien de la Declaracio dels Drets Humans (1948).

Respecte ad estes nacions sense estat, Monserrat Guibernau distiguix, per lo manco, quatre situacions diferents:

a) Reconeiximent cultural: l'estat-nacio pot reconeixer les «diferencies culturals» de la seua minoria o minories, permetent-los tan sols el cultiu i la promocio de la seua cultura pro-

pia i el manteniment d'alguns elements fonamentals arrelats de la tradició sociocultural... (Posa l'exemple de Gran Bretanya).

b) Autonomia parcial: nacions com Catalunya o el País Vasc fruïxen de cert grau d'autonomia cultural i política dins del sistema autònom creat en Espanya.

c) Federació: La situació de Quebec i Flandes com a nacions integrades en una federació permet presentar-les com a exemple del nivell més elevat d'autodeterminació conseguit per nacions sense estat.

d) Repressió: En una categoria distinta s'entenen aquelles nacions que carixen completament de reconeixement per part de l'estat que les conté.

2. La nació valenciana

Una volta hem donat una ullada sobre la teoria bàsica del nacionalisme, anem a aterrir en el problema valencià. No podem abordar mínimament el problema del nacionalisme valencià sense analitzar la realitat històrica.

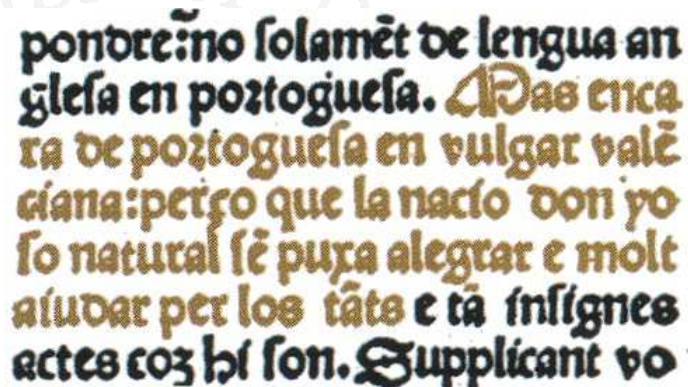
Si bé lo primer seria vore si els valencians som una nació per a, en acabant, argumentar sobre la seua possibilitat nacional, la realitat no es tan simple per les pròpies circumstàncies i el conflicte identitari que subjau en la societat valenciana.

Plantejaré la pregunta de si els valencians som una nació. La contestació ad esta qüestió l'abordaré des de dos aspectes: ¿som una nació «cultural»? ¿som una nació «política»?

2. 1. La nació cultural

Els valencians, en abstracte i sense les matisacions i problemes que més avant abordaré, reunim gran part dels requisits, qualsevol d'ells valit i suficient, per a confirmar l'existència d'una nació cultural valenciana. Entre els criteris d'identitat podem trobar, per exemple: la continuïtat en el temps d'una base ètnica, d'un gentilici: valencià, de lligams polítics històrics: regne, regió, país, o de la denominació de nació valenciana, tots fets ja estudiats. L'altre criteri fonamental que sosté l'identitat es el de diferenciació: l'existència d'una cultura i una llengua pròpies, denominades sempre a lo llarg de l'història com a valencianes. Costums, folclor, geografia, lleis, institucions, mides, tradicions i 500 anys d'independència política i administrativa han consolidat un solatge identitari que té com a gran referent la ciutat de València, però que sobreviu sense ella.

Dins de les característiques d'identitat, la llengua pròpia, que no única, el denominat idioma valencià, que fa oficial l'Estatut d'Autonomia, era fins als anys 50 el nexa d'unió més viu entre totes les terres en les que es parla. Note's com Sanchis Guarner, al col·laborar en el *Atlas Lingüístico de la Península Ibérica* (ALPI), reflectix que, si ja havien arrelat fonamental els gentilicis com castellanenc o alacanti, la llengua pròpia sempre fora denominada per tots com a valenciana.

Prolec del *Tirant Lo Blanch*, de Joanot Martorell. València, 1490

Aixina puix, en principi les condicions en les que conta el nacionalisme valencià son immillorables per a triuflmar. No obstant, els metodos tal volta han vingut caracterisats per circumstancies molt particulars i els valencians no han reaccionat mai violenta ni unitariament contra els processos uniformadors i tan sols una resistencia cultural prou minorisada ha segut la seua via.

2.1.1. La continuïtat etnica versus el trencament

La nacio valenciana te la seua base fonamental en un component etnic prou homogeneu, que no pur ni exclusiu, per la forta presencia iberica que conforma la base etnica del poble valencià, que en acabant assumix les escasses aportacions percentuals d'unes atres etnies i pobles a lo llarc de l'istoria. No se produïxen trencaments en esta base etnica ni per l'ocupacio romana, ni per la goda, ni per la musulmana. Tampoc la reconquista cristiana supongue un increment de poblacio que poguera afectar en substancia al substrat iberic. Sera en l'expulsió dels moriscs quan verdaderament se produïxca un important desplaçament, pero de poblacio valenciana cap a l'estranger, sent la repoblacio en esta epoca, si be important, sobre tot en arees concretes, tampoc ni de llunt substancial. Pareix ser puix que els valencians som un poble en un orige comu; no podem dir que siga d'una raça pura o d'una etnia que pugua presumir de purea, pero si som homogeneus i que, assimilant les aportacions culturals i tecnologiques i en menor mida etniques, les hem fet nostres. Tal volta com a prova podem recordar a Francesc Eiximenis, el qual, observant des de fora com a catala al poble valencià, dira que, a pesar de ser un «poble compost», es un poble diferent i en personalitat. Ad este respecte, els estudis i obres de Julia San Valero i de Josep Aparicio reafermen estes teories.

Portada de *Regiment de la Cosa Publica*.
Francesc Eiximenis. Valencia, 1499

De totes formes, la veritat es que nos importa ben poc eixa etnicitat, i estem mes predisposts a considerar valencià ad aquell que fa un esforç per parlar o entendre el valencià, es un patriota i treballa i lluita per esta terra, que ad aquells que, havent naixcut aci i tindre molts antepassats d'aci, no eixerixen de valencians i reneguen o s'averkonyixen de ser-ho. Els nortamericans no ho son pel seu color sino perque volen ser-ho. Bvinguts tots aquells que senten l'orgull de ser valencians. M'emociona pensar en algun amic, de nom impronunciable, que des de Brasil se sent i es molt mes valencià que la majoria dels d'aci.

2.1.2. Les caracteristiques peculiars

Les caracteristiques particulars dels valencians son, en primer lloc, homogenees en tot el país i determinen unes peculiaritats de caracter i culturals mes alla de la llengua que se parla en cada zona. Estes han donat lloc a equivocats estereotips de meninfotisme, de ser «muelles», docils...

2.1.3. La cultura

La cultura valenciana, permeable a les moltes influencies rebudes, es evident que existix i que no a soles se manifesta aci, sino que la seua influencia ha traspasat les nostres fronteres. Ningu pot negar que existix una pintura, una lliteratura o una arquitectura de molt alt nivell. Una gastronomia i un folclor impressionants de gran riquea.

2.1.4. La terra i el paisatge

Evidentment la terra i el paisatge també marquen als homens que viuen en ella, i *la millor terreta del mon* imprimix una essència pura en els homens d'esta terra; i es tan forta la personalitat de la costa, les seues hortes i la mar, que l'interior montanyos de Valencia no fa sino mirar-se en austeritat en est esplendor que representa en si mateixa la capital i contribuix a dotar de nobleza un conjunt harmonic, impensable l'un sense l'atre.

2.1.5. La llengua

En el territori valencià se parlen dos llengües en diferents arees: en una, el castella — actualment, ya que la parla d'estes zones s'ha assimilat al castella, pero podriem parlar d'un oríge en el «romanç valencià serrà» (San Valero Aparici, 1977) mes lligat a l'aragones— i en l'atra, el valencià. Est ultim idioma es el que conferix una forta personalitat a la cultura i al poble valencià en general.

2.1.6. La voluntat de ser diferents

Es tal volta lo mes important, ya que a pobles etnicament iguals tan sols els separa la voluntat de ser diferents, d'autoafirmacio. Es tracta d'una dinamica social contra la que no es pot lluitar, sino descriure-la. Som valencians perque volem, i aço marca, reaferma, la nostra diferencia. Es tan senzilla esta afirmacio que hi ha valencians que neguen ser-ho o neguen que aço suponga un canvi d'identitat al dir «soc un espanyol de Valencia» o «soc un catala de Sueca». La majoria immensa de valencians, quan afirmem ser-ho, ho fem conscients de que aço supon ser diferents.

2.2. La nacio politica

La realitat es que a Valencia l'actual estatut juridic li conferix, dins del marc constitucional, certa autonomia administrativa i cultural dins de l'estat plurinacional espanyol. En el seu Estatut d'Autonomia se li reconeix al Poble Valencià el ser una nacionalitat historica. Evidentment esta realitat actual te el seu oríge en l'existencia d'un Estat valencià en lleis propies i autogovern: el Regne de Valencia, des de la seua creacio pel rei Jaume I damunt d'una realitat precedent com era el Regne taifa de Valencia. Pero verdaderament lo que nos trobem es un poble fraccionat, a on les divisions provincials s'han convertit en una realitat desvertebradora i a on hi ha una acceptacio massa sumissa del jou desharmonisant de l'esperit valencià. El progrés de la consciencia nacional valenciana es el que ha patit l'estancament mes important de tots els pobles de l'Estat espanyol; està per baix de la consciencia que han creat regions castellanes que no son pobles diferents. Pero vejam l'istoria recent del nacionalisme valencià o valencianisme.

2.2.1. Antecedents

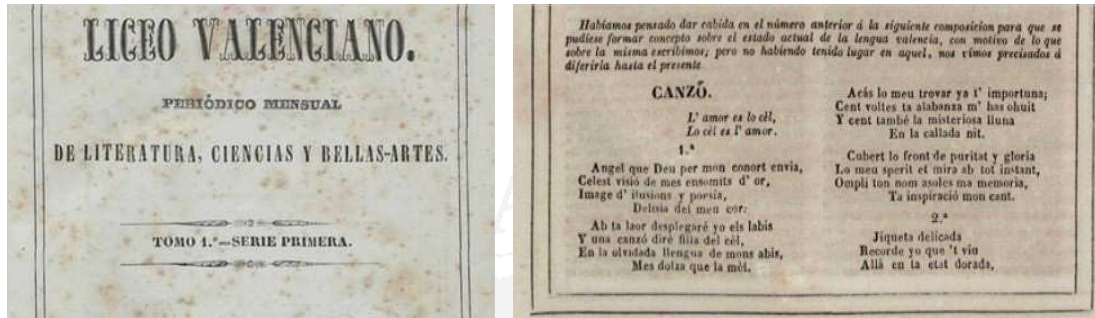
La primera expressio «nacionalisme valencià» se referix al seu aspecte politic i el segon «valencianisme» te una ambivalencia semantica i es usada tant a nivell politic com cultural.

El nacionalisme valencià tindra els seus orígens en la mateixa Guerra de Successio i la consegüent perdua de les llibertats nacionals. Una volta perduda la guerra, efectivament es donaren varis intents de recuperacio de part de les lleis propies, sobre tot del dret civil valencià, pero sempre hi hagueren funcionaris i gent influent que se negaren des d'aci a retrobar cert autogovern. Certament hi havia ventages en el nou sistema, que propicià un important creiximent, pero distanciant-lo de la propia tradicio.

Sera a mitan del sigle XIX, en la Renaixença, en el marc del romanticisme lliterari, quan se busque en el passat, no a soles l'oríge de la cultura propia, sino també el referent mes esplendoros de la mateixa: quan l'acompanyaven les llibertats nacionals. La Renaixença valenciana,

mes matiner que la provençal i la catalana —que escomença en el fet aïllat de l'oda d'Aribau, per a consolidar-se en Rubió i Ors en *Lo Gayter del Llobregat*, en 1841—, s'alvança ad esta en el poema *Lo Somni* de Vicent Salvà (1831); i tambe aci la consolidació en el mateix 1841 en Tomas Villarroya, en *El Liceo Valenciano*. Fins a l'aparició de *Lo Verdader Catala* en 1843 no hi hague en Barcelona premsa en català, sent esta la primera. Tambe s'alvança en aço València a Catalunya, puix en 1837 Josep Mª Bonilla fundà *El Mole*, primer semanari lliberal i festiu de la premsa valenciana.

El Liceo Valenciano, revista lliteraria editada per l'entitat del mateix nom, en que Tomas Villarroya publica el seu poema "Cançó", en el que reivindica la restauració i ús de la llengua valenciana (Tom 1, nº4, gener de 1841)

Si be el sentiment nacionalista fon prou matiner, la poca implicació política i les diferents maniobres d'aquells que l'encapçalaven varen truncar sempre la possibilitat de que quallara un verdader nacionalisme valencià. No existí mai l'atra condició *sine qua non* enunciada per I. Berlin, que es l'existència d'un grup de persones capaç d'oferir una alternativa política nacionalista disposta a alcançar el poder.

Sobre l'història política del valencianisme, dos personatges fundadors de la societat Lo Rat Penat encarnaran les dos vertents del valencianisme (el «de guant» i el «d'espardenya»), estos son Teodor Llorente (1836-1911), abanderat del «regionalismo bien entendido», i Constantí Llobart (1848-1893), partidari d'una república federal i participant actiu en el Cantó de València. Escalante, en els seus sainets, ridiculitzava a una burgesia que desijava castellanitzar-se. No foren molt brillants els èxits d'esta Renaixença, en tot cas superior lliterariament a la catalana, i difongueren un llenguatge arcaïst i allunyat del poble (en el cas dels escriptors «de guant»), a més de fomentar un folclor i un costumisme circumscrit a la ciutat de València i l'horta sense una articulació real en Castelló i Alacant. Políticament quallà un primitiu anti-centralisme en forma de radicalisme lliberal o republicanisme federal que, degut a la fragmentació provincial, no aplegarà a triomfar.

Sera a principis del segle XX quan el nacionalisme valencià trobe, en la creació en 1904 de València Nova (escissió de Lo Rat Penat fundada, entre uns altres, per Fausti Barberà i Martí), la primera entitat que preten estendre el valencianisme polític a tots els grups polítics, recordant tímidament la Solidaritat Catalana; pero no rebra molta atenció: ni dels partits de la Restauració, ni del republicanisme blasquiste, ni del moviment obrer, ni de Teodor Llorente que refusà la presidència d'honor de l'Assamblea Regionalista que aquella entitat convocà en 1907.

En 1904 els republicans federals redacten en Alacant un «Proyecte de Constitució per a un Estat Valencià» dins d'un estat federal espanyol.

En 1918 Ignaci Villalonga funda Unió Valencianista Regional, que pretenia una assemblea i organismes polítics propis, i establí relacions en la «lliga de Catalunya» davant la campanya «Espanya Gran». Tambe en eixe any apareix Joventut Valencianista, i en novembre es produïx la *Declaració Valencianista*, que reivindica l'autonomia per a l'antic Regne. Eduart Martínez i Ferrando (1883-1935) propugna en *Síntesis del criteri valencianista* (1918) el reconeixement

del fet nacional valencià distingint entre Estat i Nació, entesa esta com a una agrupació natural formada per una llengua i una mateixa tradició històrica.

Despuix de la caiguda de Primo de Rivera se-
ra quan el valencianisme alcance major interès.
En 1930 se crea l'Agrupació Valencianista Repu-
blicana, que propugna una autonomia política
regida per un parlament. El mateix any apareix
Agrupació Valencianista, que s'integraria poste-
riorment en la Dreta Regional Valenciana de
Lluís Lucia.

Membres d'Acció Cultural Valenciana i del
Centre d'Actuació Valencianista (1931), per
l'unió del nacionalisme valencià funden en
1933 Acció Valencianista Republicana.

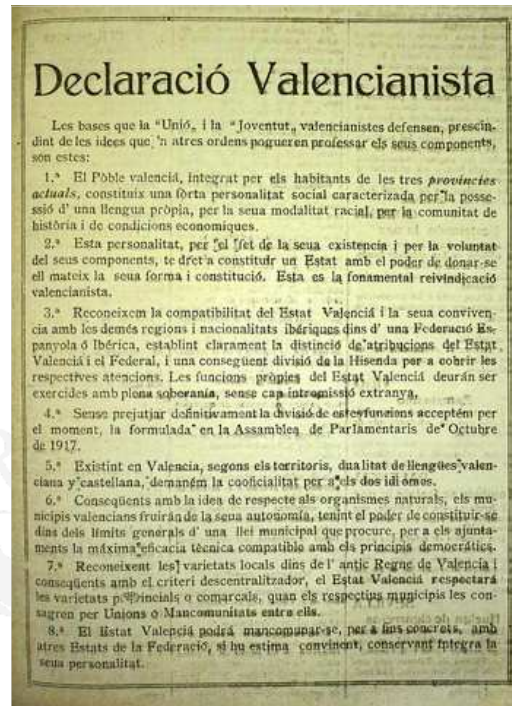
En 1934 naix Esquerra Valenciana, federalista
i blasquista, escissió del PURA (Partido de
Unión Republicana Autonomista).

A finals de 1935 l'Agrupació Valencianista
Republicana, el Centre d'Actuació i el Centre
Valencianista de Xativa s'unixen en el Partit Va-
lencianista d'Esquerra, que, junt a Esquerra Valenciana, s'integrà en el Front Popular de
1936.

Durant la Segona República augmentaren les reivindicacions autonomistes, hi hagueren di-
versos intents d'estatut d'autonomia. El primer el planteja el PURA, que va tindre problemes
des d'Alacant i Castello pel fantasma del centralisme valencià, ja que el lerrouxisme no esta-
va disposat a col·laborar; no obstant hi hagueren pobles com Denia, Altea, Teulada o La Vila que
amenaçaren en abandonar la província si la Diputació d'Alacant reiterava la seua negativa.
Davant el fracàs, el PURA prete reduir la proposta a la província de València. Es en eixe mo-
ment quan l'Agrupació Valencianista Republicana convoca, en 1932, a totes les forces políti-
ques per a relançar l'estatut, trobant en el PSOE, Esquerra Republicana i Radicals Socialistes
els principals recolzaments, sent ara el PURA i el Partit Conservador els que no acodiren a la
cita, desmarcant-se també prou de la Dreta Regional. Les circumstàncies fan que s'abandoni

Manifestació Pro-Estatut. Alzira, 1933.

Declaració Valencianista, 1918. Se convertiria en
l'ideari d'Unió Valencianista Regional.

el projecte, que se reprendrà en mig
de la guerra civil. En 1937 apareixen
tres projectes i es crea un ent preauto-
nòmic. Els tres projectes són: el de la
CNT i sectors anarco-sindicalistes, que
defenen el dret d'autodeterminació i
proponen «Bases para el Estatuto del
País Valenciano» (de base sindicalista i
plantejaments economicistes; incloïa a
Albacete i Murcia en una Confederació
Regional de Levante); el d'Esquerra Va-
lenciana, proposat des d'una posició mo-
derada i relacionat en l'estatut Vasc; i,
finalment, el d'Unió Republicana, pare-
gut al de 1931.

En l'evolució d'estes demandes d'estatut d'autonomia podem vore diferents problemes que se plantegen constantment: de la primera denominació de Regio, Regne o València se passa en acabant a la de País, també la fonda animadversió d'Alacant, o d'una part important de la província, a integrar-se, i, encara que en manco força, la de Castello, i l'interès de desmembrar l'entramat històric i cultural dels valencians i priorisar criteris economicistes que feren viable l'integració de Murcia i Albacete i inclús Conca i Terol. El valencianisme que subjau i justifica les demandes valencianistes es criticat des de sectors espanyolistes i ja escomença el seu fraccionament entre filocatalanistes i valencianistes, encara que aço no serà evident i obvi fins a finals del franquisme.

Perduda la guerra per les forces republicanes, l'època d'autarquia gelarà qualsevol intent valencianista. Superada esta primera etapa, grups clandestins intentaven relançar culturalment i políticament el tema i serà en els anys 60, en la publicació de *Nosaltres els Valencians* (Barcelona, 1962) quan se farà evident per a on se perfila la nova crisi identitària. Esta té el seu origen en una idea primigenia dels polítics catalans, entre ells Prat de la Riba, de construir una Gran Catalunya, que més tard serà denominada Països Catalans (PP.CC.), nom popularitzat en València per Fuster. Per a la construcció d'esta quimera política feia falta que prengueren consciència d'ella els nous catalans que encara no en tenien perquè –segons afirmaven– el centralisme espanyol havia adormit esta evidència. El camí a seguir que marquen serà el que posteriorment s'ha produït: «per l'unitat de la llengua avançarem cap a l'unió cultural i política de totes les terres de la Gran Catalunya: Catalunya, més València, les Illes i el Rosello».

Grup Torre. D'esquerra a dreta, de peu: Francesc Navarro, Rafael Villar, Joan Fuster, Jaume Bru, Emili Beüt, Xavier Casp, Miquel Adlert i Lluís Margarit; assentats: Josep Sanç Moia, Maximilià Thous, Miquel Dolç i Francesc Bort.

Durant tots estos anys, baix el franquisme, l'opció valencianista anava lligada indissolublement al pancatalanisme; alguns al seu costat, altres en contra o en certs recels, però sempre ha seguit el mantenedor d'una esperança viable per ad alguns d'aquells que estaven en contra d'un model d'estat espanyol que era agressiu contra les realitats culturals perifèriques i no castellanes. En esta època fosca estan mantenint la flama de la valencianitat les persones que abanderaran les dos corrents antiespanyolistes que se desenrollen actualment en València. Noms com els de Miquel Adlert, Xavier Casp i uns altres per una banda, i els de Manuel Sanchis Guarner, Joan Fuster, Vicent Andrés Estellés, Enric Valor... per una altra, representen en ells mateixos la biografia d'una època i l'història recent del valencianisme. Les seues postures han seguit a voltes ambigües i han anat evolucionant. Coneixer el seu pensament serà determinant per a comprendre la realitat actual valenciana que se presenta des de la transició democràtica. La denominada «Batalla de València» fa pública la discussió teòrica entre estos intel·lectuals.

2.2.2. La realitat social

Sistematitzar una categorització de la complexa realitat valenciana seria una feina inabordable en est article. Si bé cada una de les pressions culturals que ataquen als valencians té la seua pròpia naturalesa, per a entendre'ns, i sempre simplificant, direm:

En terres dels valencians trobem dos grans grups: els nadius o valencians i els forasters (importantes masses de migració que des dels anys 50 s'anaren assentant a l'entorn dels grans nuclis urbans). Entre els nadius també se poden distingir dos grups segons la seua llengua materna, castellanoparlants i valencioparlants; els primers, més homogèneos, en aparença, cultural i políticament, encara que siguin de zones tradicionalment de parla castellana o d'estrats socials que han abandonat el valencià com a llengua materna, bé siguin de poble o de ciutat. Entre els valencioparlants observarem una major diferència entre els qui viuen en grans conurbacions i els qui residixen en poblacions més allunyades i petites. També pesa en un altíssim grau la procedència provincial i manca la comarcal. Respecte als forasters, el seu origen també té una importància relativa i és diferent l'adaptació segons siguin aragonesos, catalans, andalusos o castellans.

Per a la majoria dels valencians la realitat de compaginar una doble nacionalitat és un fet assumit, més inclús, una triple, no obstant no compartim l'estereotip d'espanyolitat que des del centre peninsular se té de lo que és ser espanyol. El panorama no ha canviat molt i les enquestes, des de finals dels 80, nos presenten senyals poc animoses per als nacionalistes, que se trenquen el cap fent números per a veure si, contant fins a l'últim, ixen d'eixe punt etern de minúscula representativitat, el qual ha fet a molts adoptar la tàctica d'infiltració de les minories consistents dins de grups majoritaris de diverses ideologies. En eixes enquestes encontrem que al voltant del 21% dels valencians se sent espanyol, un 14% més bé espanyol, un 53% tan espanyol com valencià, un 19% més bé valencià i un 2% valencià. Queda per determinar ad aquells que se consideren nacionalment catalans, però la seua presència continua sent testimonial, per lo manca a l'hora de fer-se expressa. ¿Diu açò poc o molt?

València és una realitat plural culturalment que no ha sabut o no ha pogut, per la falta de temps i les circumstàncies polítiques, crear una sòlida base nacional. Les grans masses d'immigrants que s'assentaren des dels anys 50 en la capital i en els pobles que l'envolten i en altres grans ciutats del Regne, favorides per la castellanització oficial del règim franquista, no han tingut la necessitat d'aprendre la llengua valenciana; tampoc el caràcter valencià és impositiu en general i moltes vegades s'ha vist humiliat, sobre tot en les grans ciutats, al veure's increpat a parlar en «cristiano». En els pobles, a on la proporció d'immigració era menor, encara que el castellà era l'idioma dels fills dels rics, hi ha un fons de despreci pels «castellans» o «churros» al mateix nivell que l'apreci per aquells que si s'ensenyaren a parlar valencià.

3. El problema valencià

¿Quin és puix el problema que fa que el nacionalisme valencià i la consciència nacional siguen tan baixes entre els valencians, a pesar d'existir totes les condicions previes favorables? Quatre serien les circumstàncies que nos condicionen. Saber el pes específic de cada una d'elles és molt complicat, i la seua evolució és difícil de predir; lo que si podem fer és analitzar-les i proposar, en acabant, una eixida a la llum d'elles. Estes, des del meu punt de vista, són: el caràcter valencià, les classes dirigents, l'idioma valencià i l'economia.

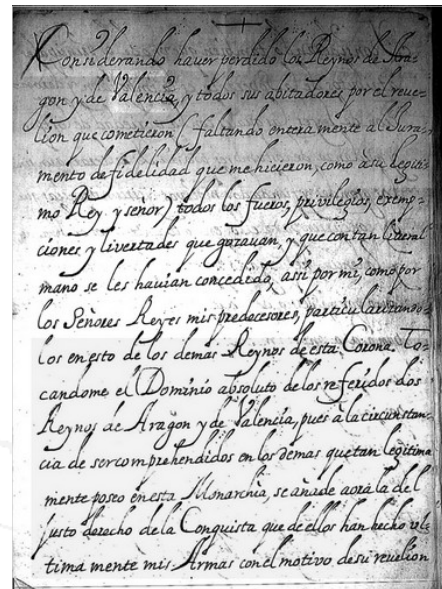
La primera i més important està en relació en la psicologia –anem a dir social, encara que estiga un terme incorrecte– del poble valencià; les frases ja famoses del valit de Felip III de València, el Comte-Duc d'Olivares: «*de los valencianos lo que querré, de los aragoneses lo que podré y de los catalanes lo que ellos querrán*» i «*los tenemos por mas muelles*», diuen, en poques paraules, lo que s'espera de nosaltres.

No anem a simplificar el tema ni a utilitzar els exemples històrics per a manipular la realitat ni fonamentar prejuïns, per una altra banda molt estesos, sobre el meninfotisme valencià. Est es el mateix poble que s'alçà contra els abusos en dos Germanies, que lluità per la seua independència en dos guerres de l'Unio, que ajudà a forjar l'esplendor de la Corona d'Aragó, que lluità per lo que creia just en la guerra de Successió i en la Civil i que ha estat i ha segut decisiu en tots els grans moments de l'història peninsular i, també, que ha tingut el seu pes en l'europea. No obstant, si que li falta memòria històrica i te per orgull i com a heroe nacional a Francesc de Vinuesa, que, com a jurat, s'opon a un contrafur del rei. ¿Es verdaderament aço un motiu d'orgull?, ¿no es una cosa que se li hauria de supondre a qualsevol servidor públic?, ¿es lo estrany del cas el sintoma d'una debilitat? No crec, no obstant, que els valencians siguen genèticament molt diferents dels castellans o dels catalans, ni manco capaços de violència, ni falts d'autoestima. Pero no debades este no es el meu camp d'estudi en est articul. L'història valenciana nos diu que de tot hem fet i que quan hem tingut bons dirigents hem segut un poble líder.

Aixina puix, crec fermament que es un estudi detallat de les classes dirigents a lo llarg de l'història valenciana lo que si podria donar-nos llum sobre el cas valencià. Estudis que ya s'han fet de l'evolució jurídica valenciana des dels primers Furs de 1239, publicats en romanç ya en 1261, i les constants renunciés dels diversos estaments fins a aplegar, abans de la seua dissolució efectiva per *Justo Derecho de Conquista*, a una verdadera inoperancia. L'estudi s'esten ad estes mateixes classes dirigents despuix de la guerra de Successió: la classe noble que havia emparentat en la castellana i ya no vivia aci, la burgesia emergent incapaç de vertebrar-se i les seues aspiracions de medrar en Madrid, i l'orige agrari de part d'esta burgesia, que tenia complex d'inferioritat i impulsava a sos fills cap a la castellanisació cultural com a element visible del nou estatus econòmic.

El conflicte idiomàtic es l'atre aspecte que cauterisa la possibilitat nacionalista. Per un costat, la castellanisació de la vida social fa que molts abandonen la llengua materna per una altra que consideren de major prestigi i que resol tots els nivells de comunicació, com es el castella, inclús actualment, encara que el valencià siga un idioma oficial. Pero, si be este era un greu problema, l'essència del valencià, mes que a nivell domèstic i en chicoteta producció lliterària i intel·lectual, quedava com a una *possibilitat*, per lo manco com un recurs romàntic en el que basar l'identitat cultural valenciana. La lluita en el castella era desigual pero casi 300 anys de castellanisació oficial i repressiva no havia consegut fer retrocedir en substancia la força del valencià; ara, en l'autonomia i en una bona política de discriminació positiva, podria tornar-se a un epoca d'esplendor.

Pero apareix en escena un enemic molt pijor, el catalanisme. Este ataca l'essència valenciana apropiant-se de lo que conforma el nucli del fet diferencial valencià. Este projecte convertix al valencià com a mínim en un dialecte que ha de deixar-se reduït sols a l'àmbit domèstic, usant com a model cult i estandar de la llengua el català; per a mes *inri* de Barcelona. Respecte a un castella, un valencià podia afirmar-se i ser diferent; front a un català, si es produïra la substitució lingüística, se sentiria un malparlat «segnot».

Fragment del Decret del Buen Retiro, conegut com de Nova Planta, pel qual es deroguen els Furs de València i Arago.

El perill català. Josep Mª Bayarri. València, 1931

Els fills diuen als pares i yayos que parlen malament el *nou* valencià, perquè ho diu la *científica* de la mestra, o del mestre. La superbia del sistema educatiu fa que un mestre d'escola se pense que es casi Deu, que està en la possessió de la veritat, ridiculisant el parlar propi dels valencians com se feia en el parlar dels andalusos. El catalanisme deixa sense arguments de pes els fonaments culturals del nacionalisme valencià i l'única eixida que deixa es sumar-se a un projecte de lliberació nacional d'uns «Països Catalans» a on, com a màxim, canviarem d'amo.

Mentres quede un poble a soles en el que es parle valencià tindrem la possibilitat de ser una nació i la patria valenciana serà possible. Però en el cas que tot lo mon parlarà el «valencià» (com a «català de València») o la llengua catalana, no serem sino una regió de la Gran Catalunya. ¿Per a que unes institucions i un autogovern si no som diferents? L'única opció a la llarga o a la curta seria desfer-nos de la part *churra* i, com pregonava Fuster,

juntar-nos en els «veritables altres catalans».

Els factors econòmics que dificulten la viabilitat d'un projecte nacional valencià estan més en la falta d'un convenciment per part dels empresaris i polítics valencians de crear una economia en els suficients elements dinàmics per a garantir la mateixa, que en una dependència estructural. Així com l'economia catalana si que depèn del mercat espanyol, al que se dirigeix principalment, no es així en la valenciana, que està basada molt més en l'exportació.

4. Ideologies en conflicte

Analisarem ara les tres concepcions nacionals en disputa sobre València.

4.1. El nacionalisme espanyol

Encara que la Constitució del 1978 diga que Espanya es una nació (entesa com a poble) i faça equilibris per a compaginar esta afirmació en les realitats nacionals que conviuen en l'Estat espanyol, lo ben cert es que Espanya no es una realitat nacional com a poble o nació preexistent (com tampoc ho es la Gran Bretanya o França en conjunt). L'única unió fon la peculiaritat d'estar en una península separada del restant d'Europa pels alts Pirineus.

Espanya se construeix sobre una base federativa; vol dir, del mateix modo que està construint-se l'Unió Europea ara mateixa. Partint dels diferents pobles de la Península constituïts en regnes o entitats polítiques independents, estos experimentaren la necessitat de cedir part de la seua sobirania per a construir la nova nació política que dominaria el panorama europeu i mundial durant els segles XVI i XVII, arribant a ser una gran potència i conformant el primer imperi modern, i encara que l'empresa americana fon considerada com a castellana, tots se veren en major o menor mida beneficiats per esta unió.

Ni abans de la dominació romana, ni durant esta, ni en l'època visigoda o musulmana, fon Espanya una realitat nacional ni ho pretenia, encara que administrativament ho fora; com a una o dos províncies romanes o com a regne visigot o com a Al-Andalus.

Quan la reconquesta està a punt d'acabar se senten les bases de l'unitat hispànica en el ma-

trimoni dels Reis Catòlics, que segueixen el camí traçat per la voluntat ja convergent de les corones castellana i aragonesa. En este sentit s'interpreta l'intervenció de Sant Vicent Ferrer en el Compromís de Casp i l'introducció de la dinastia castellana dels Trastamara en la Corona d'Aragó.

L'imperialisme espanyol, com a negació de les realitats no castellanes, vindrà, a poc a poc, en l'uniformització que s'introdueix en els Austries, que reduïren i humiliaren repetidament la sobirania dels diversos regnes, sent beneficiat aquell a on residia la cort, es dir, Castella.

En l'arribada dels Borbons, acabada la guerra de Successió i «*por justo derecho de conquista*», s'uniformisen les lleis i els regnes perden les seues corts i el poder legislatiu pactista del regim foral, i l'administració se canvia al model castellà. Però serà definitivament l'estat lliberal i la Constitució de Cadis els que senten els fonaments de l'Estat espanyol basat en una realitat nacional única que verdaderament no existia. Este posa les armes més importants per a la consecució del nacionalisme espanyol en la creació de les actuals províncies, que buscaven trencar en tot element vinculat als diferents pobles i regnes hispànics, i acabar en la seua personalitat. Front a este lliberalisme reaccionarà el carlisme, no a soles com a element reaccionari, sino profundament lligat als drets forals i a l'independència d'estos pobles. Ferida encara no tancada i que donà lloc a l'actual nacionalisme vasco.

Des d'eixe moment, ajudat pel fracàs del projecte nacional espanyol en la pèrdua de tot l'imperi, la crisi i l'inestabilitat política i econòmica, se qüestionarà, des de tots els llocs, i especialment des d'aquelles zones més poderoses econòmicament, el benefici de pertanyer a Espanya.

Ad açò s'unix el fenomen cultural del Romanticisme, que busca en l'Edat Mija l'època d'esplendor dels antics regnes i serà la base teòrica sobre la que s'assenteix el nacionalisme català i vasco, encesos definitivament per la purna de la derrota de la guerra de Cuba.

Estos dos nacionalismes se donaran per el recolzament de la burgesia econòmica d'estes dos nacions i dels seus polítics en les estructures que crearen.

El nacionalisme valencià no tingue en eixe moment el recolzament de la burgesia valenciana, si be si que tenia, com hem dit ja, la base teòrica suficient per a florir; se trobà en una divisió provincial consolidada i manipulada per diversos grups d'interès. Esta divisió es pot apreciar encara hui, passats casi vint anys d'autonomia. Des de Burriana fins a La Vila el sentiment de valencianitat es únic, encara que tant en la Marina com en la Plana el catalanisme i el valencianisme s'hagen confos, a voltes, d'una manera molt perjudicial. El restant de Castella està dominat per una oligarquia (les seues relacions en el carlisme també haurien d'estudiar-se) a la que li ve molt be la província per a practicar el seu caciquisme. Alacant es la mimada de Madrid des del final de la guerra de Successió, durant l'època borbònica, i està molt influenciada per la seua relació també en Murcia; es per açò que encapçala la lluita contra la província i la capital valenciana. Molt afectada per l'immigració murciana i manchega, es a més el port de Madrid; no obstant, la seua influència s'acaba en La Vila.

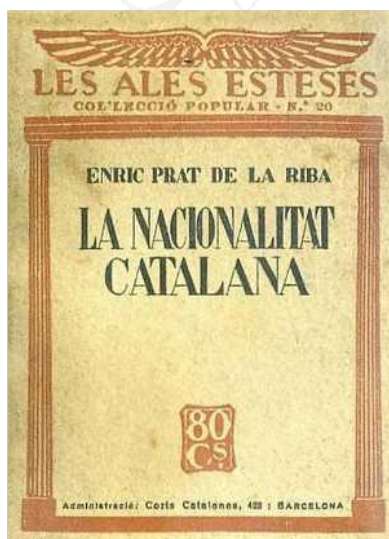
Portada de la Constitució de Cadis, 1812. Instaura el concepte d'estat-nació i el de sobirania nacional.

La II República intentà donar una solució ad este greu conflicte polític, però el franquisme representà el triomfo de l'espanyolisme repressiu i centralista, i més que mai a nivell cultural. Si fins ad eixe moment solament les classes dirigents eren bilingües i únicament en les capitals eren més de tres els que parlaven castellà (el mege, el retor i algun advocat), l'escolarització en un alt grau d'adoctrinament, l'aparició dels mitjans de comunicació de masses, unit a importants grups de desplaçats des de l'interior a la perifèria peninsular, faran una gran pressió castellana. Evidentment tota acció té una reacció, i fruit de la reacció de lo valencià front ad esta agressió castellana es el valencianisme actual, moltes voltes manipulat pel catalanisme.

Si l'espanyolisme vol continuar haurà de trobar nous modes i noves maneres. L'autonomisme s'ha agotat i no es la solució; s'han de trobar fórmules d'estabilitat, i més ara que se construeix l'Unió Europea. Este model convergent cap a Europa s'ha d'utilitzar també en la realitat espanyola, donar el pas ideològic de reconèixer les nacions històriques de l'Estat espanyol i trobar un model federatiu. No es aço tan diferent perquè, verdaderament, en el cas de l'autonomia vasca, desenvolupada del tot no seria més de lo que ja tenen, tan sols la diferència de ser ells els que cedixen la sobirania per a formar part voluntària del projecte d'Unió Europea i no l'inexistent nació espanyola la que dona l'autonomia. Es una diferència molt gran de concepte que, efectivament, no suponen un gran canvi de competències, però sí de sobirania. Guanyem molt per totes bandes. I el mateix cas seria extensible per a Catalunya, València, Aragó, Galícia, Navarra i Andalusia (cas a part les Illes Balears i les Canàries si ho consideraren). De lo contrari, els conflictes, com mostra l'història, estan servits per a sempre.

4.2. El nacionalisme català

Quan els polítics catalans decidiren que el projecte Espanya no els interessava, o per lo manco no com estava plantejat, crearen les bases per a una altra possibilitat. El nou marc es diria la Gran Catalunya o, en la seua nova formulació, «Països Catalans». El problema del projecte, o tal volta el seu èxit, es que per a tindre viabilitat havia d'estendre's més allà de les fronteres de Catalunya i el punt de mira eren València i les Balears, ja que estes terres significaven l'anexió de dos zones molt dinàmiques econòmicament. Però mai es un plantejament econòmicista el que pot moure voluntats ni il·lusionar projectes. ¿Què unia puix ad eixes terres, a banda del veïnat? Segons la teoria catalanista podia ser la llengua catalana, aixina

Portada de la *Nacionalitat Catalana*, a on es senten les bases de l'imperialisme català.

s'inclouia també el Rosselló, la denominada *Franja de ponent* (en Aragó) i inclús la ciutat d'Alguer. Esta es la teoria en que se basa el catalanisme: parlen català, són catalans. Este crit del pangermanisme («parlen alemany, són alemanys») es adoptat pels catalans per lo que, en este moment, a pesar d'argumentar que la catalana es una nació oprimida, se convertixen en imperialistes cap a unes altres terres no catalanes. Un joc excel·lent: se es martir i aixina es té l'excusa per a actuar en total impunitat.

Per a trobar els orígens d'este projecte hem de remontar-nos als polítics catalans de finals del segle XIX i principis del XX. D'entre ells destaca la llabor política i doctrinal de E. Prat de la Riba. El seu llibre *La Nacionalitat Catalana* (Barcelona, 1906) sentarà les bases del catalanisme actual. Ad este llibre lo únic que Josep Benet, en la nota preliminar de la reedició del mateix (ed. de 1977, p. 14), li recrimina es que «Un patriota actual no desijaria sino que els límits de la nostra patria estigueren més clara-

ment marcats, com a comprenents de les tres grans regions de parla catalana: Catalunya, València i les Balears». Prat de la Riba estendra el domini català a tota «la vella etnos iberica» escampant «els accents de la llengua catalana des de Murcia a la Provença» (p. 106). És interessant la nota que Benet reproduïx de l'edició que A. Rovira i Virgili feu dels texts de Prat de la Riba i que en este capítol posa: «Els mes moderns estudis han portat a la conclusió de que el provençal, en les seues diverses branques, i el català, no son ni han segut la mateixa llengua, pero si dos llengües germanes, en grans punts de contacte». Aquí es posa de relleu la clarificació que ben pronte se feu del tema una volta el català, en el I Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906), proclamà la seua independència del provençal; se delimita, aixina, adequadament l'àmbit d'actuació del nacionalisme català. Al còm havia de fer-se també nos orienta Prat de la Riba. L'imperialisme per ad ell es el camí, es la força de civilització: «dominar per la força de la cultura servida i sostinguda per la força material, es l'imperialisme modern, l'imperialisme integral, el de les grans races d'ara... es puix, l'imperialisme un aspecte del nacionalisme, un moment de l'acció nacionalista...».

L'actuació real del catalanisme en València té puix el seu cavall de Troia única i exclusivament en la falsa unitat lingüística «les característiques nacionals [catalanes i valencianes] son comuns [...] existix comunitat idiomàtica». (C. Gispert i J. M. Prats, 1978). No debades, per a conquerir un altre país fa falta una justificació, però no a soles això, també uns beneficis superiors als que supondran la guerra de conquesta, un mijos armamentístics que inclouen, com sempre, la propaganda i la compra de voluntats, institucions i poders de la nació a sotmetre. La justificació de l'invasió serà l'unificació cultural i política d'un poble oprimat i separat pel poder castellà (espanyol): «l'arraig mes fonda del pancatalanisme es, sense dubte, la comunitat de l'idioma..., la llengua manté la fonda unitat espiritual de la nostra nació» (Rovira i Virgili, 1915). Els beneficis seran rendables siga quin siga el resultat de l'expansió:

- Primer: estenen la zona de conflicte en l'estat opressor fora de les fronteres catalanes, de manera que, encara que es perguen les colònies, la patria té moltes més possibilitats de salvar-se.
- Segon: son un enemic mes important si sumen el poderiu econòmic i social d'estes colònies, que tindran un tracte comercial preferent en la metròpoli.
- Tercer: a nivell cultural s'apropien de tota la gran riquesa cultural del patrimoni valencià – recordem que la lliteratura catalana no es res sense els clàssics valencians–; però no soles es la lliteratura, es la pintura, l'escultura i l'arquitectura, la gastronomia (la paella s'ha escrit moltes voltes que es catalana)... Ademés, se convertixen les colònies en els millors clients del consum cultural que genera el nou regionalisme: llibres, grups de teatre, cine, música, televisió, etc., tenen un mercat potencial d'onze milions. Cultura de consum que pagaran les colònies tornant gran part de l'inversió que pugui supondre la mampra (pot fer-se un anàlisi de com i perquè pot vore's la TV3 i uns altres canals catalans en València, o quins grups s'han contractat des de Teatres de la Generalitat en diners públics valencians en els anys d'autonomia).
- Quart: un altre aspecte molt interessant, i que per si mateixa justificaria totes les despeses d'esta creuada, es aconseguir tindre dins de les institucions i òrgans de poder valencians a fervorosos conversos, els quals deixaran sempre en segon pla els interessos valencians quan entren en conflicte en els catalans, competidors comercials dels valencians en molts aspectes. Sobre tot quan de rebre subvencions del chantage constant a que someten a l'Estat se tracta, perjudicant als interessos valencians per a que les condicions econòmiques siguen practicamente monopolístiques per ad ells. Son evidents les maniobres dels ministres catalans dels governs espanyols per a retardar les inversions portuàries i aeroportuàries, com per exemple canviar el primer recorregut que es plantejà en Espanya per al AVE, que passava per València via Barcelona, molt rendable economicament i

en tan sols cinquanta quilometres més que l'opció de passar per Saragossa; però València així quedava molt beneficiada per estar ràpidament comunicada en les dos grans ciutats de l'Estat; el seu port, competidor directe del de Barcelona, no tindria rival, i les inversions estrangeres podrien establir-se en València per les facilitats de comunicació, el menor cost econòmic, el millor oratge, etc. Açò, evidentment, és lo que explicaria el comportament d'alguns polítics valencians quan de lluitar per estos interessos es tractava.

- Quint: si perdien la batalla ja havien guanyat molt i si era un èxit es feia possible un nou estat català. Les armes a gastar no podien ser les pistoles, sinó unes altres molt més sofisticades, l'arma que suposava usar els recursos educatius i psicològics de proselitisme i conversió, tal i com diu Prat de la Riba: «*per la força d'una cultura superior*». Els objectius foren puix l'infiltració d'elements catalans, o prèviament catalanitzats, en l'Universitat valenciana, els focs d'intel·lectualitat i polítics nacionalistes, i des d'ahí l'escola i els mitjans de comunicació. Tot ho controlen així.

No era fàcil la mampresa, però se ficaren totes les armes al coll i avant. Com hem vist abans, els valencians, a pesar d'estar somesos, sí que teníem consciència de valenciania; la llengua valenciana i tot lo valencià troba en la Renaixença un moment de puixança. I sí, com també hem vist, no es tradueix en una forta corrent política, sí reflexava un nacionalisme emergent. Les fecundes relacions culturals de la germanor renaixentista descobrien uns lligams culturals entre valencians i catalans, mallorquins i provençals, les filles actuals de l'antiga llengua llemosina. Però, cada una, llengua diferent, com diu Francesc Pi i Suñer en el seu llibre *Las Nacionalidades*: «*Subsistixen en Espanya, no a soles la diversitat de lleis, sinó també la de llengües. Es parla encara en gallec, en bable, en vasc, en català, en mallorquí, en valencià. Tenen estos idiomes, a excepció del vasc, el mateix origen que el de Castella; i cap, en canvi, ha caigut en desús. Llunt de caure, passen fa anys per una espècie de renaixement...*». És important políticament català, que morí en 1901, reconeixia la personalitat del valencià diferent del català; encara no havia aparegut en escena l'imperialisme català de Prat de la Riba i, més avant, de Rovira i Virgili, que ja parlà clarament del projecte dels «Països Catalans» en el seu llibre *El nacionalismo catalán* (1917).

Els catalans seran els primers en trencar esta germanor per a lluitar pel reconeixement internacional de la llengua catalana i de les llibertats nacionals del poble català. En esta primera batalla, per a guanyar-la, feia falta normativitzar el caos ortogràfic i gramatical que atenallava al català. Una altra volta serà de la mà de Prat de la Riba des d'aquí on vinga la solució en la creació de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), en 1907, des de la presidència de la Diputació Provincial de Barcelona, que ell ocupava.

En 1913 se publicaran les controvertides normes del IEC que, elaborades per Pompeu Fabra, seran l'arma de lluita per a absorbir al mallorquí i al valencià. En 1906 s'havia organitzat el *I Congrés de la llengua catalana*, a on es trencà en els lligams de dependència filogenètica del català respecte de la llengua occitana. Solventat l'error de Prat respecte a la brasa calenta que suposava estendre el projecte nacional cap a les terres occitanes i la Provença (impossible de demostrar l'origen català per repoblament d'estos pobles), ja es delimitava l'àmbit d'actuació. Prontes les relacions de la Lliga Regionalista de Catalunya en els polítics valencians i els èxits catalans van enlluernar als mediocres valencians que se menejaven en política. Aparegueren alguns grups d'intel·lectuals i polítics que caigueren en la retxa que el catalanisme els oferia en l'adopció d'una normativa comuna.

Aprofitant els recels i conflictes respecte a la normativització del valencià –també s'havia creat en 1915, per la Diputació de València i l'Ajuntament del Cap i Casal, el Centre de Cultura Valenciana, i este havia fet seua la proposta normativa del Pare Fullana, aprovada l'any anterior en Lo Rat Penat–, la minoria catalanista de València plantejà unes *bases ortogràfiques*

(1932) que introduïren les que havia publicat el IEC, en llaugeres concessions cap al parlar viu valencià (veja's A. Vila, *Les Normes del 32. Aportació documental*, 1997).

Des d'eixe moment, i encara desdir-se de lo firmat la majoria, o per lo manco els mes importants signataris, i sense saber qui era l'encarregat de l'actualisacio i millora d'eixes bases (¿a on estava la gramatica i els diccionaris que la completaren?) el seu us anà convergent, fins a desaparèixer qualsevol peculiaritat i ser el model llingüístic el que emanava cada dia des de Barcelona.

La labor de proselitisme polític que se fea baix el franquisme des d'alguns grupets nacionalistes i des de l'Universitat de Valencia (reblida de professors catalans des dels anys 50, els quals dedicaren el seu esforç a crear escola), esclatà al panorama públic, en gran repercussió, per la publicació en Barcelona (1962) del llibre, encarregat per Max Caner a Joan Fuster, *No-saltres els valencians*. La novetat era el proclamar la catalanitat de la Valencia valenciaparlant mes alla de qualsevol altra consideració i el total despreci de la part castellana «*Hi han manco –infinitament manco– disidencies entre les comarques 'catalanes' i 'valencianes' contigües que entre dos comarques valencianes de distinta llengua*». (J. Fuster, o.c.). Un llibre de facil llectura, sense fonaments, ni cites, ni fonts documentals, que anava a ser el llibre de capçalera del catalanisme en Valencia.

4.2.1. El catalanisme radical en Valencia: el fusterianisme

Com hem dit, l'imperialisme català no haguera passat d'una influència cultural mes sino fora per l'introducció, en el si de la societat valenciana, d'un element que podem considerar alienador de l'identitat valenciana o, parlant simplement en el sentir del poble, de traïció.

Esta anèxia necessitava acabar en el concepte nacional propi que s'havia forjat en molts sigles i que havia resorgit quallant en un projecte d'estatut d'autonomia com a nació històrica en plena guerra civil. ¿Quina opció millor que els propis valencians proclamaren la seua catalanitat? Deixaria de ser una conquesta per a convertir-se en una lliberació, puix serien els mateixos valencians els qui, al descobrir la seua catalanitat, demanarien ajuda a la metròpoli per a ser lliberats del jou espanyol.

J. Fuster es qui pega el crit que despertà a tots: uns descobriren la seua catalanitat, mentres que uns altres descobriren lo perillós que havia segut complaure's en la germanor catalana. «*En el país valencià catala-parlant, tot lo mon es català, encara que no ho sapia [...], perquè, per a ser nacionalment catalans, als valencians nos sobra en ser valencians de veritat*». (J. Fuster, o.c.). El sofisma estava servit: els valencians, per ser-ho, son catalans; per a no ser catalans s'ha de renegar del valencià i si no renegues eres català, vullgues o no. Tan fort com si se'ls diguera als argentins o als nordamericans les mateixes paraules pero en l'espanyol; o als andalusos respecte del castellà.

Pero, tornant al problema, lo que fon un joc de chiquets i l'ensomi d'un imperialiste, se fea realitat gracies a la faena constant i a l'inversió continuada (bona part del forat de la Banca Catalana) des de Catalunya. I com que qui sembla cull, les primeres collites d'universitaris que passaren per l'universitat franquista, que no oblidem era majoritariament accessible per a les classes acomodades, anaven a fer seues les tesis

Mural il·lustratiu del projecte neofascista i imperialista que supón el pancatalanisme, el qual es sustenta en el fusterianisme.

de Fuster. Però sense dubte l'èxit del catalanisme està en l'adopció del crit de guerra de Fuster: «*el país valencià sera d'esquerres o no sera*». I s'uni, des d'això moment en que es produïa l'obit del règim anterior, a valors de democràcia i d'esquerres. Els dirigents catalanistes se feren, a poc a poc, en el control dels partits d'esquerra en València i una mentida infinitament repetida donà pas a una nova veritat. La teoria de l'orige català del valencià, de la reconquesta, les senyes d'identitat, el nom de la nostra terra, tot era ara, no un tema d'investigació científica, sino un dogma de la nova fe. Qui no combregava en ella era, i es encara hui, exclos i marginat. Té difícil el seu estage universitari com a estudiant (si no eres obediènt en el sistema meritocràtic d'ensenyança ni tan sols arribes ad ella) i impossible com a professor o investigador en algun departament. Lo que conseguixques publicar es obviat, es convertix en una faena de catacumbes. La dissidència a nivell acadèmic i universitari no pot existir, i si n'hi ha (la Real Academia de Cultura Valenciana, Lo Rat Penat, la *Revista de Filologia Valenciana*, catedràtics, investigadors...), que n'hi ha, se nega i s'estigmatiza apelant al *cientifisme*. Fent ús de tots els recursos inherents als règims totalitaris: la sicologisació, la negació, les falacies, i mes aditius, tenen el propòsit de que la gent no raone ni pugua percebre la dissidència. Qualsevol polític te vergonya d'expressar una idea sense la benedicció dels «prestigiosos filòlegs». En fi, una societat malalta d'esquizofrenia.

Fuster, persona divertida per una altra part, planteja una irrealitat, un món que no existia, a la societat valenciana, i una minoria, però molt influent, se contagia d'esta esquizofrenia-paranoide i els qui la conformen estan disposats a morir enlluernats per esta fe. El projecte dels PP.CC. no està mort ni de llunt, encara que ha degut de reformular-se i inclús alguns reneguen ara, en la boca chicoteta, d'allo que els feia tanta il·lusió que, si no existira, s'hagueren pegat un tir. I dic que no esta mort per dos motius:

- Primer, perquè des de Catalunya no s'ha abandonat mai i qualsevol pot llegir en la ponència d'estratègia nacionalista de les joventuts del partit que ostenta el govern català (any 2000): «*La JNC ha d'obrir vies de treball essencials, per a que cada u dels territoris que conformen els PP.CC. done un pas ferm cap a la seua sobirania i federació politico-nacional. 1.- Progressivament [...] dins del conjunt de l'Unió Europea... 2.- [...] en l'objectiu d'espantar i potenciar a tots els nivells la llengua catalana... 3.-La nostra finalitat última sera la supressió de l'art. 145 de la Constitució Espanyola, ya que prohibix la federació de comunitats...*». O d'unes altres formacions que també persegueixen la mateixa finalitat.
- Segon, perquè en València, transcorreguts mes de vint anys, ya n'hi ha molta gent que viu d'este montage. N'hi ha, ademés, partits polítics que se sustenten en esta ideologia. I sobre tot perquè els grans partits d'àmbit estatal no reneguen de l'unificació lingüística i cultural, per lo que la porta sempre estarà oberta; ya que, si es tractara d'un mateix poble ¿per quin motiu hauria d'estar separat?

4.2.2. El catalanisme possibilista en València: la tercera via

Fracassat el catalanisme com a revulsiu i agent unificador a nivell polític, sobre tot des del seu si apareixen veus discordants en l'ortodoxia fusteriana i persones de pes dins del catalanisme senyalaran els errors evidents del seu plantejament teòric. En definitiva, plantejaven la revisió del postulat de ser nacionalment catalans, lo qual, com hem dit, nos reduïa a una regió de Catalunya i impossibilitava la consciència nacional valenciana.

Fent un equilibri digne de macs, i sense renunciar mai ad eixa fonda catalanitat i manco a l'unificació lingüística, se proclamen valencians com a realitat nacional. Una escissió del nacionalisme polític valencià sera la que represente este plantejament a nivell polític i obligue al partit mare a evolucionar, aparcant l'utòpic projecte polític dels PP.CC. que defenien com a marc nacional i reconeixent la nació dels valencians. Encara que accepten o toleren la Senyera valenciana històrica i símbol dels valencians reconegut en l'Estatut d'autonomia, no renun-

cien a les *quatre barres*, aixina com ad atres incoherències, residus d'un passat que no convenç als valencians. L'autodenominat valencianisme de conciliació també pegà els seus passos des de la part valencianista quan un sector de les joventuts del valencianisme polític recorregueren el camí d'acostament cap al revisionisme catalanista.

Sera l'aliança entre la tercera via i l'espanyolisme la que vaja obrint-se camí de la ma del poder autonòmic. Expressada en la ponència del partit governant (any 2000), proposa un tot a l'hora: Som espanyols i valencians. Parlem valencià, però es català; no obstant, creem una *Academia Valenciana de la Llengua*. Este es el verdader colp de gràcia al valencianisme polític –no tant al cultural–, ja que la seua conformació obliga a totes les institucions públiques a seguir la seua ortografia, i a més està composta per una majoria d'acadèmics pro-catalanistes. Els dos guanyen en el tracte: uns convertixen al catalanisme en la variant regional d'Espanya, desactivant-lo en el camp polític i reduint-lo al cultural; i els altres guanyen l'unificació lingüística i la finançació autonòmica per a seguir sembrant catalanisme per mig del sistema d'ensenyança i dels mitjans de comunicació públics.

Una de les tantes notícies relacionades en el pacte de Reus (1996) entre Zaplana i Pujol, en el que es pactà la creació de la AVL i la mort de la llengua valenciana

4.3. Crítica als models anteriors

Anem a comparar, al nostre entendre, quines ventajades i inconvenients trobem als dos projectes nacionals que se nos ofereixen als valencians.

4.3.1. El regionalisme espanyol

a) Com es:

Espanya es una realitat en més de 500 anys d'història comuna innegables, a la que voluntàriament nos sumarem, en la que tenim una comunitat cultural creada pels segles de vida en comú.

Es per una altra part un estat impost des d'una època determinada, i a pesar de l'estat de les autonomies encara no nos reconeix com a nació històrica, ni té en consideració el nostre idioma: no se tradueixen els textos legislatius al valencià i el Parlament espanyol s'ha posicionat en contra de l'autonomia de la llengua valenciana.

El paper marginal de València en el conjunt espanyol. Econòmicament contribuïm en més de lo que se rep de l'Estat, puix suportem econòmicament, no a soles regions més pobres, també unes altres més riques i que encara son més beneficiades.

b) Com deuria de ser:

Un estat federal, i reconeixement ple de la nació valenciana.

Tindre un paper efectiu sense ingerències en matèries culturals i educatives.

El reconeixement obert del fet valencià.

Facenda pública valenciana i concerts econòmics, i la percepció íntegra del deute històric acumulat en els valencians.

4.3.2. El regionalisme català

a) Com es:

Els Països Catalans són una falàcia històrica. Està creant-se ara una història nova falsificant la veritat. El precedent més proper històric seria fins a la Corona d'Aragó, obviant la part aragonesa.

Major afinitat cultural.

Basada en una comunitat etno-cultural i lingüística catalana, nega la cultura i la llengua valencianes.

Viable econòmicament unint zones de gran prosperitat econòmica.

El prestigi del nacionalisme català obri una porta als valencians en sensibilitat nacional: sempre és més senzill sumar-se a un projecte actual, prestigiat i en finançament abundant, que lluitar contrariament per crear-ne un de nou sense infraestructures ni mitjans econòmics.

És un projecte expansiu, en una component utòpica, molt ideologitzat, que pot il·lusionar a la gent més jove.

b) Com deuria ser:

Deuria deixar de tractar-nos com a una colònia, i reconèixer un major protagonisme a València.

Deuria canviar-se de nom al projecte perquè una part no pot ser el tot; Espanya no és Castella; per exemple: Federació de Repúbliques Ibèriques, o Corona Ibèrica o Iberia o República Occitana, o corona d'Aragó si contarem en ells (cosa molt interessant), mil noms en història però sense supeditació del tot a una part.

Respecte a la llengua hi ha dos opcions: reconèixer l'independència de cada llengua i que se normativisen independentment, o reconèixer l'evidència de que el català és una forma més corrupta del valencià i que este fora el que marcarà els criteris lingüístics i donarà nom a la llengua: Llengua Valenciana.

4.4. El nacionalisme valencià

Evidentment qualsevol de les dos postures anteriors permet un regionalisme que evidencia el reconeixement d'una realitat peculiar valenciana, del fet diferencial. Un fet que demostra la forta personalitat valenciana. Però des d'esta terra també s'han proposat les seues vies d'eixida, són les que denominem les vies valencianes:

4.4.1. El valencianisme cultural

Despuix de la crisi que provocà l'escissió del valencianisme històric entre els valencianistes i els catalanistes, la part positiva, no obstant, ha seguit que refluïra el valencianisme com a afirmació nacional front al pancatalanisme. I la producció intel·lectual i normativadora del valencià ha conseguit ser una realitat, la *Secció de Llengua i Lliteratura* de la Real Acadèmia de Cultura Valenciana, fundada en 1915, publicà en 1979 l'actual normativa del valencià. Des d'ací, des de Lo Rat Penat, i des de diferents institucions i associacions, s'ha conformat la construcció, al temps que l'evolució, del valencianisme.

No obstant, el valencianisme cultural patix d'una crònica estrangulació financera que li impedeix escampar i difondre adequadament els seus postulats. L'obra dels seus intel·lectuals és doblement meritoria, tant per tindre que lluitar contrariament en els àmbits dominats per l'endogàmia ideològica, com per cremar-se les cèl·lules sempre per amor a l'art i a la pàtria. A

pesar de l'existència de tres chicotetes editorials en llengua valenciana i d'unes atres tantes publicacions periodiques, la censura absoluta en els grans mijos de comunicacio de masses impossibilita, a gran part de la poblacio valenciana, inclús el coneiximent de la seua existència. En paraules d'un prestigios catedratic valencià en l'estranger: «Valencia es un poble amordaçat».

4.4.2. El valencianisme politic

En les ultimes decades del segle XX, el valencianisme politic es va vore representat, fonamentalment, per dos formacions politiqués: una d'esquerres, Esquerra Nacionalista Valenciana (ENV), purament testimonial per carir tant de mijos com de quadros; i l'atra, Unio Valenciana (UV), que fon a lo llarc de mes d'una decada la gran esperança del valencianisme, tant cultural com politic. Naixcudada en plena «Batalla de Valencia», en una primera vocacio de reaccio contra el pancatalanisme que dominava la situacio dels partits valencians, i des de plantejaments regionalistes espanyols, la seua evolucio cap a postures teoricament mes nacionalistes no ana acompanyada d'una actuacio coherent en la defensa i promocio dels postulats que l'havien feta naixer i justificaven la seua existència. Els erros interns, tant de coherencia com de fidelitat en persones i postulats, junt al desproporcionat requisit electoral del 5% dels vots valits emesos, ha deixat al valencianisme politic sense representacio parlamentaria, autonoma i estatal.

El nacionalisme valencià del futur sols podra ser si es capaç de superar els erros comesos, agrupar voluntats i, passat el temps de penitencia, resorgir de les cendres vives de tots els bandos en un nacionalisme hereu en lo teoríc del valencianisme cultural, en la constancia i el treball del catalanisme, i en l'impuls d'un sector economic important i la voluntat de ser dels valencians.

El nacionalisme centrat, unit en els valors democratics, es l'opció politica que ha fet realitat els països en mes llibertat i benestar de tot lo mon i de tota l'història de l'humanitat. Açò tots sabem que no s'ha conseguit sense esforç. L'esforç d'aquells que creuen en la propia valia i en la propia personalitat diferenciada i particular. Les persones i els pobles que s'accepten i se senten orgullosos de com son, sense abandonar l'esperit d'autocritica que els fa millorar, son aquells que, ilusionats, avancen, progressen i son mes feliços. Aixina hauran de ser el nacionalisme valencià i tots aquells que l'assumixquen. Un nacionalisme integrador en la realitat europea que s'està construint.

Paul Ricoeur en «Civilisacio universal i cultures nacionals» (1961), dia: «*El fenomen de l'universalisacio, sent un avanç de l'humanitat, a la volta constituix una classe subtil de destruccio, no a soles de les cultures tradicionals, lo que tal volta no fora un dany irreparable, sino tambe de lo que nomenare de moment el nucleu creatiu de les grans civilisacions i la gran cultura, eixe nucleu en base al que interpretem la vida, i que nomenaré de bestreta el nucleu etic i mitic de l'humanitat. [...] Pareix com si l'humanitat, a l'arrimar-se en massa a una cultura de consum basica, fora detinguda tambe en massa en un nivell subcultural. Aixina apleguem al problema crucial que afronten les nacions... ¿Es que per a entrar en el camí de la modernisacio es necessari desfer-se del vell passat cultural que ha segut la 'raison d'être' d'una*

Cartell. Eleccions europees, any 1989. Els partits Unio Valenciana i Esquerra Nacionalista Valenciana, a pesar de la seua distancia ideologica, concorriren junts primant la seua valenciana.

nacio...? Aci tenim la paradoxa: per un costat, ella (la nacio) ha d'arrelar-se en el sol del seu passat, forjar un esperit nacional, i desplegar eixa reivindicacio cultural i espiritual front a la personalitat del colonisador».

¿I no estem els valencians en eixe cas? Segur. Som un poble d'Europa, contribuïrem a construir-la en l'aportacio de grans homens a la seua (i nostra) cultura i a la seua politica. Pero com a poble tenim el dret de l'autodeterminacio, l'eixercim o no; de fer lo que vullgam. Per eixe motiu se nos vol fer creure que no ho som, que no som un poble; lo mal d'estes coses es que s'acaben convertint en realitat.

Mapa de les regions d'Europa

Els valencians haurem de raonar entorn al futur que volem, no nos passe com ad aquell alsacia que contava la seua dramatica experiencia: *«Naixqui frances en 1860, me convertiren en alema en 1870, torni a ser frances en 1918, alema en 1940 i atra volta frances en 1945. Pero mai deixi de ser alsacia».* (X. Flores. *El sueño de Europa*. 1994).

Bibliografia:

- Barberà i Martí, Faustí. *De Regionalisme i Valentinitat. Discurs vell i comentaris nous*. Imprenta Francés Vives Mora. Valencia, 1910.
- Bayarri Hurtado, José Maria *El perill català*. Consell Valencià de Publicacions. Valencia, 1931.
- Berlin, Isaiah. *Nacionalisme*. Tandem edicions. Valencia. 1997.
- Bertomeu Torner, Lluís i Bellido Suay, Ignaci. *La unió del valencianisme*. Valencia, 1999.
- Blas Guerrero, Andrés de. *Enciclopedia del nacionalismo*. Tecnos. Madrid, 1997.
- Boronat Gisbert, Josep. *Pomell de valencianitat*. A.D.I.A. Alacant, 1987.
- Calpe i Climent, Angel. *La guerra insidiosa*. Lo Rat Penat. Valencia, 1993.
- Cortina Orts, Adela. *Ética aplicada i democràcia radical*. Madrid, 1997.
- Costa Català, Joan. *Desperta ferro*. Lo Rat Penat, Valencia. 1988.
- _____. *El ferro que desperta*. Lo Rat Penat. Valencia, 1997.
- Fontelles i Fontestad, Antoni. *Societat, ciència i idioma valencià*. Lo Rat Penat. Valencia, 1997.
- Fuster Ortells, Joan. *Nosaltres els valencians*. Edicions 62. Barcelona, 1962.
- Gellner, Ernest. *Nacionalismo*. Destino. Barcelona, 1998.
- _____. *Naciones y Nacionalismo*. Alianza Universidad. Madrid, 1988.
- Gispert, Carles i Prats, Josep María *España, un Estado plurinacional*. Blume. Barcelona, 1978.
- Guibernau Berdún, Motserrat. *Los nacionalismos*. Ariel. Barcelona, 1996.
- Lanuzza Ortuño, Chimo. *Valencià, ¿llengua o dialecte?* Lo Rat Penat. Valencia, 1994.
- León Roca, José Luis *Constanti Llombart*. Lo Rat Penat. Valencia, 1995.
- Mollà, Damià i Mira, Eduard. *De impura natione*. Edicions Tres i Quatre. Valencia, 1986.
- Miller, David. *Sobre la nacionalidad: autodeterminació y pluralismo cultural*. Paidós Ibérica. Barcelona, 1997.
- Prat de la Riba, Enric. *La nacionalitat catalana*. Barcelona, 1906.
- Pi i Margall, Francisco. *Las nacionalidades*. Libreria Bergua, Madrid, 1877
- Ramos Pérez, Vicente. *Pancatalanismo entre valencianos*. Valencia, 1978.
- _____. *De Albiñana a Monsonís (Agonía del pueblo valenciano)*. Ediciones Novecientos. Valencia, 1981.
- Ricoeur, Paul *Historia y verdad*. Encuentro. Madrid, 1990.
- Rovira i Virgili, Antoni *Nacionalisme i federealisme*. Edicions 62 i "La Caixa". Barcelona, 1982.
- _____. *El nacionalismo catalán. Su aspecto político, los hechos, las ideas y los hombres*. Ed. Minerva, Barcelona, 1917?

- San Valero Aparisi, Julià. *Poble, cultura i llengua*. Cursos de Llengua i Literatura de Lo Rat Penat. Valencia, 1977.
- _____. *El pueblo del Reino de Valencia. Configuración de la personalidad valenciana*. Ed. Del Cenia al Segura. Valencia, 1987.
- Simó Santonja, Vicent Lluís. *¿Valenciano o catalán?* C.C.V., Valencia, 1978.
- Valls Massip, Domènec. *Els veritables altres catalans*. Biblioteca Selecta. Barcelona, 1998.
- Vila Moreno, Alfons. *Normes d'ortografia valenciana*. Lo Rat Penat, 1995.
- _____. *Les Normes del 32. Aportació documental*. Lo Rat Penat, 1997.
- Zarzo Lozano, Manuel. *Valencians front al catalanisme*. Ed. l'autor, Valencia, 1995.
- VV. AA. Aula de Humanidades y Ciencias. Serie histórica, 1. ACV, Valencia, 1986.
- VV. AA. *Raons d'identitat. Historia i llengua*. Lo Rat Penat, Valencia, 1985.
- VV. AA. *Bases per al nacionalisme valencià*. Ed. Nova Valencia, Valencia, 1986.
- VV. AA. *Cap a una Valencia lliure. Eixercis de metavalencianisme*. Ed. Joventut Valencianista. Valencia, 1994.
- VV. AA. *¿Es possible una convergència social i política valenciana?* Ed. Valencia 2000. Valencia, 1985.
- Articuls i ponències:
- Saragossà, Abelard. "Una reflexió sobre el futur del valencianisme polític a propòsit del llibre: *Retrobar la tradició*, d'Agustí Colomer". Publicat en *Revista de Catalunya*, Barcelona, 1996.
- VV. AA. Monogràfic 10 Aniversari de l'Estatut d'Autonomia. *Revista Espenta*, Valencia, 1992.
- Ponències polítiques dels partits: JNC, PVN, UV, ERC, PPCV, PSPV-PSOE i EU.